

ІННА ПРИХОДЬКО

/Тернопільський педінститут/

НАУКОВІ ВЗАЄМИНИ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА ТА МИКОЛА СУМЦОВА

Їдеї етнічної та географічно-територіальної соборності України об'єднували справжніх учених в усі часи. Зовсім не випадковим був інтерес і молодого В.Гнатюка до фольклористичних праць відомого етнографа, літературознавця, критика М.Сумцова /1851-1922/, професора Харківського університету. Зацікавлення те почалося у В.Гнатюка ще з гімназії, коли він складав бібліографію, вивчав праці М.Сумцова. Цей факт, а також подальші контакти дають підстави говорити, що серед тих учених, хто формував наукові інтереси В.Гнатюка, істотне місце належить і М.Сумцову, автору багатьох фундаментальних праць, досліднику народної обрядовості і демонології, кобзарства, історії давньої літератури і т. ін. Не пройшло повз увагу В.Гнатюка і вивчення М.Сумцовым коломийок /Коломыйки // Києвская старина. - 1886. - № 4. - С. 635-658/. На цю, одну з перших у фольклористиці праць про коломийки, потім буде посилатися В.Гнатюк, уточнюючи окремі положення свого вчителя.

У наукових взаєминах В.Гнатюка та М.Сумцова можна виділити декілька важливих аспектів та мотивів спілкування. Це і взаємне рецензування наукових праць, і книгообмін науковими виданнями. Напр., В.Гнатюк у листі до М.Сумцова від 5 січня 1899 р. повідомляє про надсилення М.Ф.Сумцову своїх книжок та просить надіслати йому книгу "Разыскания в области анекдотической литературы" /ЦДІА УРСР в Києві, оп. I, ф. № 794, од.зб, 301/, у листі від 24 жовтня того ж року висловлене прохання надіслати книги "О Лазаре Барановиче", "Характеристика южно-русской литературы XVII в." та інші книги М.Сумцова /там же, од.зб. 302/.

Пізніше, у 1908-10 рр., В.Гнатюк звертається до М.Сумцова з проханням сприяти надрукуванню збірки пісень Базальського і Марка Вовчка та з питань придбання гуцульського одягу для Етнографічного музею /там же, од.зб. 304, 305, 306/. Листи, телеграми свідчать і про пошанування наукових заслуг М.Сумцова - напр., привітання з 25-річним ювілем наукової діяльності М.Сумцова /там же, од.зб. 307/. Був і такий мотив: залучення М.Сумцова як вченого із світовим ім'ям до арбітражу у справі захисту від конфіскації Гнатюкових видань сороміцького фольклору в Німеччині /там же, од.зб. 308, 309/.

Але найголовніше - це спільні протести проти русифікаторської політики та дискримінації українських учених на наукових форумах. Із заборонами української мови, що діяли на Східній Україні від часу Емського указу 1876 р. /і раніше - від 1863 р./, В.Гнатюк зіткнувся з перших же кроків своєї діяльності в НІШ. Понад десять разів виступав він у пресі проти цих заборон. Зокрема і в зв"язку із забороною української мови на XII Міжнародному археологічному з"їзді у Києві 1899 року. У ЛНВ за 1899 рік у кн.IX в розділі "Хроніка і бібліографія" було видруковано матеріал під заголовком "Заборона української мови на археологічнім з"їзді в Києві", у якому викладено процедуру підготовки з"їзду та ганебної заборони. Публікація завершувалась листом-протестом до організаторів з"їзду від імені Президії НІШ за підписом І.Франка та В.Гнатюка. На з"їзді у Києві було допущено читання рефератів польською, чеською, сербською і, звичайно ж, російською мовами. Укоїнською - ні. На знак протесту галицькі вчені туди не поїхали, а надрукували свої реферати у наукових "Записках".

На XIII археологічному з"їзді 1902 р. у Харкові склалася по-

дібна ситуація. Знову протест і знову неприїзд галичан. Визначний український вчений М.Сумцов солідаризувався з галичанами у боротьбі проти царського русифікаторства. Особливо це виявилося у 1905 р. на з"їзді в Катеринославі, де почесним головою був професор М.Сумцов. Про хід роботи цього з"їзду В.Гнатюк друкує в ЛНВ за 1905 р. /т.31/ статтю під назвою "Україна мовить..." З великим пістетом говорить він про М.Сумцова, подає довідку про вченого та текст його доповіді на з"їзді. Тут же повідомляє, що М.Сумцов виступив ініціатором двох протестів за підписами спершу 40 осіб, а далі - 190. Вчені висловили обурення з приводу заборони української мови "из боязни малорусских речей" та недопущення на з"їзд галицьких і буковинських дослідників, авторів студій з історії козаччини та України загалом. Вони надісили від імені з"їзду привітання галичанам та буковинцям. Висловили також сподівання щодо активізації самосвідомості українців на території Російської імперії, протест проти переслідувань української мови та літератури. В.Гнатюк завершує свою статтю словами: "Отак промовила Україна, поважно і гідно, і ми маємо націю, що й далі буде промовляти, доки не дістане цілковитої свободи свого національного й культурного розвитку" /ЛНВ.-1905.-Т.31.-С.267/. На адресу М.Сумцова НПШ надіслало телеграму "гарячого співчууття тим членам з"їзду, що виступили в обороні української мови і науки". Телеграму підписали голова НПШ М.Грушевський, секретар - В.Гнатюк.

Наукові взаємини В.Гнатюка та М.Сумцова свідчать про високу громадянську активність цих учених. В їх особі едналися два наукові центри українознавства - Галичини і Слобожанщини, дві частини штучно роз'єднаної України. Вважаємо, що глибше вивчення взаємин В.Гнатюка і М.Сумцова може чимало прояснити у генезіст та еволюції народознавчих поглядів В.Гнатюка.